

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสำรวจองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องในเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการด้านความปลอดภัยและอาชีวอนามัยในการทำงาน ทอผ้ากลุ่มสตรีทอผ้าบ้านดอนหลวง จังหวัดลำพูน จำนวนได้ 8 หัวข้อดังนี้

1. ความหมาย และประเภทของภูมิปัญญา
2. แนวคิดเกี่ยวกับอาชีวอนามัยและความปลอดภัย
 - 2.1 ความหมาย จุดมุ่งหมายขององค์ประกอบของอาชีวอนามัย
 - 2.2 ความหมาย และแนวคิดของความปลอดภัย
 - 2.3 การวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัย
 - 2.4 อันตรายจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน
 - 2.5 โรคอันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพ
3. การทอผ้าพื้นบ้าน และประวัติความเป็นมาของกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวง
4. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ต่อภาวะสุขภาพ
5. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติต่อสุขภาพ

ความหมาย และประเภทของภูมิปัญญา

ความหมายภูมิปัญญา

คำว่า “ภูมิปัญญา” (Wisdom) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 11) ให้ความหมายไว้ว่าภูมิปัญญา คือ ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ส่วนนักวิชาการศึกษาไทยได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ธวัช ปุณโณทก (2525, หน้า 40) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญา หมายถึงประสบการณ์ ในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาเล่าเรียนการที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนา การไถนา การเอาควาย มาใช้ในการไถนา การรู้จักนวดข้าว การรู้จักสาน กระบุง ตะกร้า เอาไม้ไผ่มาทำเครื่องมือใช้ไม้สอย ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งรู้จักเอาดินขี้ประตามาแช่น้ำ ต้มให้แห้งเป็นเกลือสินเธาว์ ก็เรียกว่า

ภูมิปัญญาทั้งสิ้น ซึ่งความหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับสิริกร ไชยมา (2544, หน้า 1-3) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม ความสามารถในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตของมนุษย์ได้อย่างเหมาะสม สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ได้สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นเวลานานจนได้รับการยอมรับในสังคมนั้น ๆ

นอกจากนี้กุลวitra ภักคานนท์ (2537 อ้างใน ปรีชา อุยตระกูล, 2539, หน้า 1) ให้ความหมายภูมิปัญญาไว้ว่า นอกจากจะเป็นเรื่องของพื้นภูมิธรรมแล้วยังหมายถึงศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์ด้วย ซึ่งเอื้อให้เกิดทางเลือกใหม่ที่มีลักษณะสากล และลักษณะเฉพาะของตนเอง ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต และเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิตการทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือ เพื่อให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชนหมู่บ้าน และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง ถ้าหากเกิดปัญหาทางด้านความไม่สมดุลกันขึ้น ก็จะก่อให้เกิดความไม่สงบสุข เกิดปัญหาในหมู่บ้านและชุมชน

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ เทคนิค และวิธีการคิดอย่างเป็นระบบซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทุกด้าน ผ่านกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้ ปรับปรุง พัฒนาแล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม แล้วสรุปเป็นบทเรียนภายใต้กรอบแนวคิด ความเชื่อของบุคคลในสังคมที่มีระบบความคิดเป็นแบบ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในลักษณะนามธรรม แสดงออกในเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา หรือแนวคิดอื่น ๆ ที่ยึดมั่นร่วมกัน และเป็นอุดมการณ์ในการดำรงชีวิต

ประเภทของภูมิปัญญา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 20) ได้แบ่งภูมิปัญญาไทย แบ่ง 2 ระดับ คือ ระดับชาติและระดับท้องถิ่น

1. ภูมิปัญญาระดับชาติ เป็นภูมิปัญญาที่พัฒนาสังคมไทยให้รอดพ้นจากวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ในอดีต การเสียเอกราช การสร้างเสริมความเจริญให้กับชาติตราบนานเท่านาน เช่น กรณีการกอบกู้เอกราชของพระนเรศวรมหาราช การป้องกันตนเองไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นสมัยยุคล่าอาณานิคม เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือบางแห่งเรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้น เพื่อแก้ปัญหของตนเองหรือสติปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้ที่ได้สะสม ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของคนในท้องถิ่น โดยใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ รอบตัวเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดที่เกิดจากชาวบ้าน

ทางด้าน เสรี พงศ์พิศ (2544) ยังเพิ่มเติมว่า ภูมิปัญญาแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ จีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การแก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปดนตรี และอื่น ๆ

นอกจากนี้ภูมิปัญญายังสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะ ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ
 2. ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคมหรือในชุมชน
 3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่มีมนุษย์ไม่สามารถสัมผัสได้
- ทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกันคือ ชีวิตของชาวบ้านสะท้อนออกมา ถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญา จึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

จากการศึกษาเพิ่มเติม พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน และภูมิปัญญาพื้นบ้านมีความหมาย ใกล้เคียงกัน ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายดังนี้

ยิ่งยง เทาประเสริฐ และคนอื่น ๆ (2537, หน้า 3-6) กล่าวว่าภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมาอันเป็นความสามารถและ ศักยภาพในเชิงแก้ปัญหาการปรับตัว เรียนรู้ และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอด ของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เผ่าพันธุ์ หรือเป็นวิถีของชาวบ้าน

ทางด้านประเวศ วะสี (2539, หน้า 11-25) กล่าวว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง เกิดจาก การสะสมการเรียนรู้เป็นระยะยาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขา ไม่แยกเป็นวิชา ๆ แบบที่เราเรียน ฉะนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่เกี่ยวกับการใช้จ่ายกับการศึกษา วัฒนธรรมจะผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันไปหมด

สรุป ภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาพื้นบ้าน เมื่อนำมารวมกันแล้วจึงหมายถึง ผลึกองค์ความรู้ที่อยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและตัวของผู้นั้นซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สืบทอดทางวัฒนธรรม การประกอบอาชีพ ทักษะและประสบการณ์ เป็นเวลานานที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อแม่ ครอบครัวและบรรพบุรุษ สืบทอดต่อ ๆ กันมาและใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดเกี่ยวกับอาชีวอนามัยและความปลอดภัย

ในชีวิตการทำงานของคนเรา มักจะทำงานในสถานที่แตกต่างกัน แต่สิ่งสำคัญที่สุดในการทำงานคือ การมีสุขภาพอนามัยดี และปลอดภัยจากการทำงาน ซึ่งผู้ประกอบการหรือ ทรัพยากรมนุษย์นับเป็นบุคคลสำคัญในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังที่ อำพล ชี้อตรง (2543, หน้า 40-41) กล่าวว่า ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่มีจำกัดภายในองค์กร โดยเฉพาะบุคคลที่มีความสามารถสูง เป็นสิ่งที่หายากเช่นเดียวกับปัจจัยอื่น ๆ จึงจำเป็นต้องดูแล เอาใจใส่ให้อยู่ในสภาพที่จะปฏิบัติงานได้ดีเป็นปกติอยู่เสมอ การดูแลปัจจัยบุคคลเหล่านี้ แยกเป็น 2 ประเภท คือ การดูแลด้านสุขภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นภัยต่อสุขภาพและ โรคที่เกิดขึ้นจากการทำงาน และความปลอดภัยกับการส่งเสริมความรู้สึที่ดีต่อองค์กร เช่น หาทาง ลดอุบัติเหตุในการทำงานให้น้อยที่สุด ซึ่งความไม่ปลอดภัยที่เกิดขึ้นนั้น อาจเกิดจากสภาพแวดล้อม ที่ไม่ปลอดภัย และเกิดจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดความรู้ ความชำนาญ วิธีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง การไม่ใช้เครื่องป้องกันภัย สุขภาพร่างกาย และจิตใจที่ไม่สมบูรณ์พอของบุคคล จึงก่อให้เกิด อันตรายขึ้นได้ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Confer, Robert G. and Thomas R. (1999, p. 178) กล่าวว่าไว้ว่า อันตรายที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพนั้น มีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมในการทำงานและ สิ่งแวดล้อม อันตรายที่เกิดขึ้น เช่น การบาดเจ็บ การแตกหัก และเคล็ดขัดยอก เป็นต้น

1. ความหมาย จุดมุ่งหมายขององค์ประกอบของอาชีวอนามัย

1.1 ความหมายอาชีวอนามัย

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า อาชีวอนามัยในลักษณะ ใกล้เคียงกัน ดังนี้

อาชีวอนามัย หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลสุขภาพอนามัยของ ผู้ประกอบอาชีพทั้งหมด เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพอนามัย รวมทั้ง การดำรงคงไว้ซึ่งสภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ของผู้ประกอบอาชีพทั้งหมด (วิทยา อยู่สุข, 2544, หน้า 17)

ซึ่งความหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ วิฑูรย์ สิมะโชติ (2542, หน้า 159) ที่ให้ความหมายอาชีวอนามัยไว้ว่า อาชีวอนามัย กล่าวถึงสุขภาพของคนทำงานที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน และสภาพแวดล้อมการทำงาน สุขภาพอนามัยนั้นไม่เพียงจะกล่าวถึงโรคและสภาพการทำงานที่เลวร้าย แต่ยังกล่าวถึงวิธีการส่งเสริมสุขภาพ คุณภาพงานและคุณภาพชีวิต

นอกจากนั้นอุดมวิทย์ กาญจนวงศ์ และคนอื่น ๆ (2547, หน้า 7) และอำพล ช่อตรง (2545, หน้า 2) ได้ให้ความหมายในลักษณะใกล้เคียงกันว่า อาชีวอนามัย หมายถึง การดูแลสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยรวมทั้งการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพอนามัยของคนงานทุกสาขาอาชีพ รวมทั้งการคงไว้ซึ่งสภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ของคนงาน เพื่อให้อยู่ในสถานะที่สังคมยอมรับ

สรุปได้ว่า อาชีวอนามัย คือ การควบคุมดูแลสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้ประกอบอาชีพโดยปราศจากการเจ็บป่วย มีสภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ในการทำงาน และวิธีการส่งเสริมสุขภาพ คุณภาพงานและคุณภาพชีวิต

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทัยวรรณ หุตะโชค (2548) กล่าวไว้ว่า กระบวนการในการสร้างเสริมสุขภาพของกลุ่มจักสานประกอบด้วย การปรับกระบวนการทัศนคติการวิเคราะห์ปัญหา การสร้างความฝันและความต้องการ การวางแผน และการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน สร้างเสริมสุขภาพมีจำนวน 5 โครงการ ได้แก่ โครงการมีความปลอดภัยในการทำงาน มีการใช้อุปกรณ์ป้องกันตนเอง โครงการสุขภาพดีทั้งทางกายและจิตใจ โครงการปลอดภัยจากการใช้สารเคมี โครงการสร้างสุขภาพโดยการออกกำลังกาย และโครงการจัดตั้งชมรมกลุ่มจักสาน

1.2 จุดมุ่งหมายของอาชีวอนามัย

ณรงค์ ฌ เชียงใหม่ (2525, หน้า 12) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของอาชีวอนามัยไว้ดังนี้

- 1) ส่งเสริมและคงไว้ซึ่งสุขภาพทางกาย จิตใจ และทางสังคมในงานทุกระดับ
- 2) ป้องกันคนทำงานไม่ให้สุขภาพเสื่อมโทรมไป ซึ่งมีสาเหตุมาจากการทำงาน
- 3) ป้องกันคนทำงานจากปัจจัยที่ทำให้เกิดอันตรายเช่น ใส่น้ำอากาศ ป้องกันฝุ่น เป็นต้น
- 4) จัดคนทำงานให้เหมาะสมกับงาน และคงสภาพที่ดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในการทำงาน

1.3 องค์ประกอบของอาชีวอนามัย

พัฒน์ สุจันงค์ (2539, หน้า 297) ได้ขยายรายละเอียดส่วนขององค์ประกอบของอาชีวอนามัยไว้ดังนี้

- 1) คนงานทั้งหลายย่อมมีความแตกต่างกันอย่างแพร่หลายในเรื่องต่าง ๆ เช่น กรรมพันธุ์ องค์ประกอบของร่างกาย ความไวต่อการเกิดโรค
- 2) เครื่องมือ อาจมีตั้งแต่เก่าที่สุด เช่น ค้อน สว่า กระทั่งถึงเครื่องมือที่ควบคุมด้วยคอมพิวเตอร์ที่อาจนำไปสู่อุบัติเหตุหรือการเจ็บป่วยได้
- 3) กระบวนการผลิต ในกระบวนการผลิตนั้นมีข้อพิจารณาได้ 2 ประการ ทั้งในแง่ของวัตถุดิบที่ใช้ซึ่งอาจจะเป็นพิษต่อสุขภาพ และในแง่ของกระบวนการผลิตโดยตัวของมันเอง ซึ่งอาจจะมีอันตรายจากการทำงานเกิดขึ้น

แต่ว่าในชีวิตประจำวัน ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าต้องตกอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมในการทำงานถึงวันละ 8 ชั่วโมง สิ่งแวดล้อมในการทำงานเหล่านั้น อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและ ความปลอดภัยของผู้ประกอบอาชีพซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดโรคจากการประกอบอาชีพตามมา

1.4 ความรู้ด้านอาชีวอนามัย

ความรู้ด้านอาชีวอนามัย ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันอันตรายของตนเอง ในด้าน การแต่งกาย ลักษณะการทำงานในที่นั้น การมีและการใช้อุปกรณ์ในการป้องกันอันตรายส่วนบุคคล ระยะเวลาในการทำงาน การรักษาสุขภาพของร่างกายหลังการทำงาน การออกกำลังกาย การบริโภค และระบบขับถ่าย การจัดการความเครียด และสภาพแวดล้อมในการทำงาน ซึ่งคล้ายกับงานวิจัยของ มยุรา วิวรรณะเดช (2546, หน้า 18) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมด้านอาชีวอนามัยของคนงานโรงงานอบลำไย จังหวัดลำพูน ที่พบว่า พฤติกรรมด้านอาชีวอนามัย ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่าง จะมีความรู้ด้านอาชีวอนามัยอยู่ในระดับปานกลาง รู้จักใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล มีอุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล หาซื้อจากร้านค้า ส่วนอุปกรณ์ป้องกันที่ใช้คือถุงมือ และผ้ากันเปื้อนสำหรับใช้ในขณะทำงาน

2. ความหมาย และแนวคิดของความปลอดภัย

2.1 ความหมายความปลอดภัย

วิฑูรย์ สิมะโชคดี (2542, หน้า 15) ให้ความหมายว่า ความปลอดภัย หมายถึง การปราศจากภัย หรืออันตราย หรือการไม่มีอุบัติเหตุ ซึ่งรวมถึง คนไม่บาดเจ็บหรือตาย ทรัพย์สินไม่เสียหาย ผลผลิตสม่ำเสมอ และมีเวลาปรับปรุงงาน ความปลอดภัยเกี่ยวข้องกับปัญหาหลักของสังคม ความปลอดภัยเป็นเงื่อนไขหรือค่านิยมที่เป็นผลมาจากการแก้ไขพฤติกรรมของมนุษย์หรือเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อไม่ให้เกิดภัยอันตรายเกิดขึ้นได้ สอดคล้องกับ วิทยา อยู่สุข (2544, หน้า 18) ที่ให้ความหมายว่า ความปลอดภัย หมายถึง สภาพแวดล้อมของการทำงานที่ปราศจากภัยคุกคาม ไม่มีอันตราย (Danger) และความเสี่ยงใด ๆ (Risk) ในทางปฏิบัตินั้น อาจจะไม่สามารถควบคุมอันตราย หรือความเสี่ยงในการทำงานที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย การบาดเจ็บ การพิการ และการตายได้ทั้งหมด

ส่วนศศิพร สมบูรณ์ทรัพย์ (2542, หน้า 21) ให้ความหมายว่า ความปลอดภัยในการทำงาน (Occupation Safety and Health) หมายถึง การทำงานให้เป็นสุข และปลอดภัยจากเครื่องจักร เครื่องมือ และสถานที่ทำงานของผู้ประกอบอาชีพ

สรุปได้ว่า ความปลอดภัย หมายถึง การทำงานให้เป็นไปอย่างปกติ ปลอดภัยจากเครื่องจักร เครื่องมือ และสถานที่ทำงานของผู้ประกอบอาชีพ โดยไม่เกิดอุบัติเหตุ หรือการเจ็บป่วยต่าง ๆ ขึ้นจากการทำงาน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความปลอดภัย (Concept of Safety)

Strasser, Aaron, Bohn and Eales (1964, p. 58) ได้เสนอแนวคิดหลักเกี่ยวกับความปลอดภัย มีดังต่อไปนี้

1) แนวคิดจากการพิจารณาพฤติกรรมของมนุษย์ (Human Behavior must be Considered) โดยการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ในบ้านหรือโครงการด้านการศึกษา ซึ่งเครื่องมือ เครื่องใช้ในบ้าน และการขนส่งอุปกรณ์ดังกล่าวจะถูกออกแบบ และสร้างขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกประมาทของมนุษย์

2) แนวคิดการป้องกันอุบัติเหตุ (The Prevention of Accidents) แนวคิดการป้องกันอุบัติเหตุนี้เป็นความพยายามของมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดความปลอดภัยโดยการให้การศึกษาแก่มนุษย์ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลัก คือ ต้องการให้มนุษย์เกิดการแลกเปลี่ยนพฤติกรรม

2.3 แนวคิดทางระบบนิเวศวิทยา

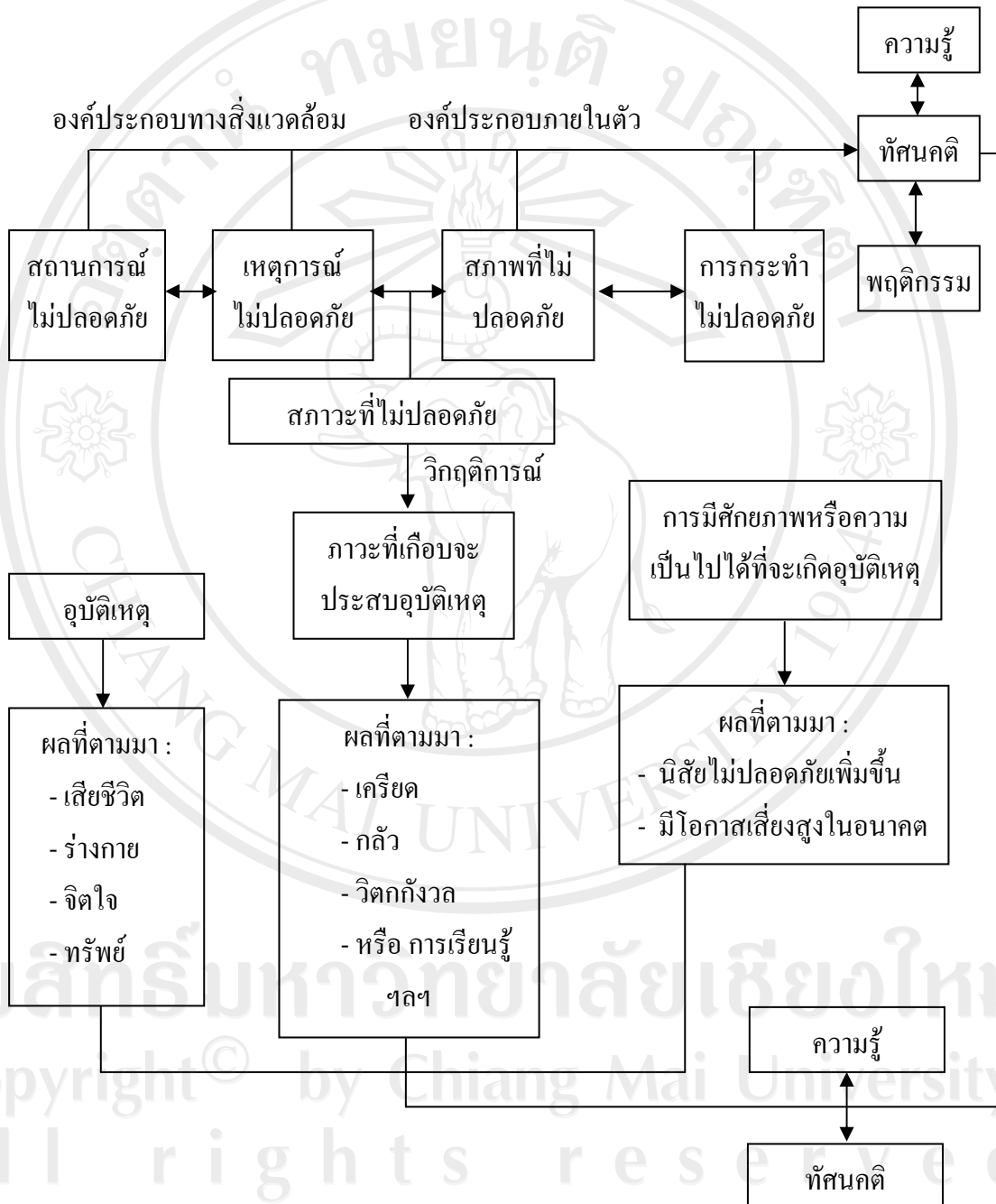
ตามหลักนิเวศวิทยา ซึ่งเกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมตามที่ Frorio (1979, p. 43, อ้างใน เอมอัชณา วัฒนบุรณันท์, 2539, หน้า 35) สรุปรว่าอุบัติเหตุ เกิดขึ้นจากหลายสาเหตุด้วยกัน โดยองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุได้แก่ องค์ประกอบภายใน เป็นองค์ประกอบภายในตัวมนุษย์ และองค์ประกอบภายนอก เป็นองค์ประกอบทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้อาจแสดงเป็นตัวอย่างได้ดังนี้

- 1) องค์ประกอบภายใน เช่น ความบกพร่องของร่างกาย ความผิดปกติของสายตา ความเครียด ความเมื่อยล้า ขาดสมาธิ ไม่มีความรู้ ทักษะไม่ดี ไม่ถูกต้อง ลักษณะนิสัยไม่ดี และขาดจิตสำนึกความปลอดภัย
- 2) องค์ประกอบภายนอก เช่น สภาพดินฟ้าอากาศไม่เหมาะสม ความหนาแน่นผู้ชน ความบกพร่องของอุปกรณ์ การใช้มาตรการทางกฎหมายหย่อนยาน สภาพแวดล้อมทางสังคมไม่เหมาะสม ความบกพร่องของกฎหมาย การให้การศึกษาด้านความปลอดภัยไม่ครอบคลุม กลุ่มเป้าหมาย และขาดความต่อเนื่อง

ความสัมพันธ์ทางระบบนิเวศวิทยาของมนุษย์มีความสัมพันธ์ที่เป็นสาเหตุการเกิดอุบัติเหตุ ดังที่ เอมอัชณา วัฒนบุรณันท์ (2539) ได้สรุปงานของ Frorio (1979, p. 43) ซึ่งสอดคล้องกับ Robert and Thomas (1999, p. 178) กล่าวไว้ว่า การเกิดอุบัติเหตุมีสาเหตุหลักจากมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยมนุษย์นั้นมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ขาดความรู้และมีทัศนคติที่ไม่ดี ทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้นอาจมีสาเหตุมาจากสภาพการณ์ ที่ไม่ปลอดภัยและเหตุการณ์ที่ไม่ปลอดภัย ทั้งตัวมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นเป็นสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุซึ่งทำให้ไม่ปลอดภัย และการบาดเจ็บ

แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของเกษราวัลณ์ นิลวรังกุล และคนอื่น ๆ (www.nidambell.net) เรื่องทอผ้า OTOP ได้งาน แต่สุขภาพทรุด ที่พบว่า นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการทอผ้า มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ประชาชนบางส่วน ขยันทอผ้า มีเวลาพักผ่อนน้อยลง และไม่มีเวลาพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน และผู้สูงอายุบางคนไม่ได้ไปวัด เกิดอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นจากสีย้อมที่ใช้อยู่ ทำให้เกิดอาการต่าง ๆ ขณะย้อมเช่น อาการคอแห้ง ไอบ่อย น้ำตาไหล แสบตา และตาบวม เวลาบ้วนน้ำลายมีสีติดออกมาด้วย มือเท้าแตก ขอบเล็บกร่อนเพราะโดนน้ำสีย้อม เวียนศีรษะจากกลิ่นสีย้อม นอกจากอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากลักษณะการทำงานที่ไม่ถูกทำ เช่น ปวดเมื่อยตามตัว ปวดหลังปวดขา และปวดเท้าที่เหยียบก๊าทอผ้า อันเนื่องมาจากที่ต้องนั่งทอผ้าอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานประมาณ 10 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังมี

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพิษเกิดจากการเทสีเคมีลงท่อน้ำทิ้ง หรือพื้นดินโดยไม่มีระบบบำบัดสารพิษหรือโลหะหนักในสีย้อม เนื่องจากประชาชนขาดความรู้ และการตระหนักถึงอันตรายของสีเคมีทำให้เป็นอันตรายต่อพืช และสิ่งมีชีวิตในชุมชน

ภาพ 1 สาเหตุของอุบัติเหตุตามแนวคิดนิเวศวิทยา

ที่มา: Froio (อ้างใน เอ็มอัชณา วัฒนบุรณันท์, 2539, หน้า 45)

3. การวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัย (Job Safety Analysis : JSA)

3.1 ความหมายการวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัย

มนัส ขอดคำ (2545, หน้า 101) กล่าวว่า จากแนวความคิดว่าอุบัติเหตุสามารถป้องกันได้ ทำให้วิทยาการด้านความปลอดภัยมีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยไป จนกระทั่งทำให้ผู้รับผิดชอบงานความปลอดภัยในการทำงานมีความมั่นใจว่า อันตรายที่เกิดจากการทำงานหรืออุบัติเหตุจากการทำงานนั้นสามารถป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้สุรจิตร สุนทรธรรม (2544, หน้า 16) กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า การที่จะรู้สาเหตุของอันตรายจากการทำงานว่าเกิดจากอะไรบ้างจะต้องทราบสาเหตุต่าง ๆ ก่อนที่จะดำเนินการแก้ไขป้องกัน ทำได้โดยใช้วิธีการที่เรียกว่า การวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัย

การวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัย หมายถึง วิธีการวิเคราะห์อย่างมีระบบ และมีเหตุผลต่อสิ่งที่วิเคราะห์ ซึ่งโดยทั่วไปมักวิเคราะห์ในเรื่องงาน กระบวนการผลิตหรือวิธีการทำงานว่าในองค์ประกอบของงานแต่ละอย่าง ขั้นตอนของกระบวนการผลิตแต่ละขั้นตอน หรือวิธีการทำงานนั้นมีอะไรบางอย่างที่อาจเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดอันตรายหรืออุบัติเหตุขึ้นมาได้ การวิเคราะห์สามารถทำให้ทราบได้ว่ามีอันตรายหรืออุบัติเหตุอะไรเกิดขึ้นและควรมีวิธีการป้องกันอย่างไร

3.2 วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัย

สุรจิตร สุนทรธรรม (2544, หน้า 16) กล่าวว่าจากประสบการณ์การทำงานด้วยความปลอดภัย ตลอดจนผลกระทบหรือความเสียหายที่เกิดจากอุบัติเหตุจากการทำงาน ทำให้ผู้รับผิดชอบงานความปลอดภัยตระหนักดีว่า ควรต้องเป็นฝ่ายรุกมากกว่าฝ่ายรับดังในอดีตที่ผ่านมาสามารถทำได้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัยมีจุดประสงค์หลักดังนี้

- 1) เพื่อทราบว่ามีสิ่งหรือสภาวะใดของงาน กระบวนการผลิต หรือวิธีการทำงาน ที่มีศักยภาพหรือโอกาสที่เป็นสาเหตุของการบาดเจ็บต่อผู้ปฏิบัติงาน หรือทำให้เกิดอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องจักร และ โครงสร้างอื่น ๆ เสียหาย ซึ่งเรียกสภาวะต่าง ๆ นี้ว่า “อันตราย (Hazard)”
- 2) เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาใช้ในการปรับปรุงสภาพงาน กระบวนการผลิต และวิธีการทำงานให้ถูกต้องและปลอดภัยต่อผู้ปฏิบัติงานและทรัพย์สิน
- 3) เพื่อทราบวิธีการป้องกันควบคุมอันตรายหรืออุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นจากการทำงาน

3.3 ความสำคัญของการวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัย

ในการจัดทำโครงการหรือแผนงานความปลอดภัยในสถานประกอบการประเภทใดก็ตามสิ่งสำคัญที่สุดอันดับแรกที่ต้องดำเนินการคือการชี้ระบุได้ว่า อะไรคืออันตรายที่มีอยู่ในการทำงานต่าง ๆ ในสถานประกอบการนั้น วิธีการที่สามารถช่วยให้ระบุได้ว่า อะไรคืออันตราย อาจทำได้ด้วยการศึกษาจากผู้รู้ ตำรา หรือจากสถิติข้อมูลต่าง ๆ วิธีการที่ดีที่สุด จึงควรมีการวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัยหรือการวิเคราะห์งานเพื่อหาอันตรายในระบบการทำงานจะสามารถทำให้เราทราบว่าอันตรายต่าง ๆ ที่มีอยู่นั้นมีอะไรบ้าง โอกาสในการเกิดอุบัติเหตุหรือการบาดเจ็บและเจ็บป่วยมีมากน้อยเพียงใด จะมีวิธีการหรือมาตรการในการแก้ไขป้องกันอย่างไร (สุรจิตร สุนทรธรรม, 2544, หน้า 17)

3.4 ขั้นตอนการวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัย

สุรจิตร สุนทรธรรม (2544, หน้า 21) ได้แบ่งขั้นตอนการวิเคราะห์งานออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เลือกงานที่จะทำการวิเคราะห์ตามลำดับความสำคัญ (Select) เลือกงานที่มีอันตรายรุนแรงเกิดอุบัติเหตุขึ้นบ่อย ๆ หรืองานใหม่ที่ยังไม่ทราบอันตราย

- 1.1 ตรวจสอบรายงานความสูญเสียที่เกิดขึ้นมาก่อน
- 1.2 ตรวจสอบงานที่มีศักยภาพทำให้เกิดความสูญเสียได้
- 1.3 ตรวจสอบโอกาสที่จะมีเหตุร้ายเกิดขึ้น
- 1.4 ตรวจสอบหาสิ่งแปลกปลอมและไม่คุ้นเคยในระบบงาน

ขั้นตอนที่ 2 แยกงานหรือแตกงานที่จะวิเคราะห์ออกเป็นขั้นตอน (Step) โดยทั่วไปแล้วทุกขั้นตอนที่แบ่งออกมาแล้ว ควรมีอันตรายแฝงอยู่ประมาณ 3 -10 ขั้นตอน

- 2.1 จัดขั้นตอนการทำงานเป็นลำดับของกิจกรรมที่จะอธิบายอย่างมีเหตุผลว่ากิจกรรมงานก้าวหน้าไปอย่างไร
- 2.2 กิจกรรมแต่ละขั้นตอนไม่ควรมีขอบเขตแคบหรือกว้างเกินไป
- 2.3 แต่ละขั้นตอนควรแจ้งว่า “ทำอะไร” มิใช่แจ้งว่า “ทำอย่างไร”
- 2.4 ยังไม่ต้องระบุว่าจะทำกิจกรรมนั้น ๆ ให้ปลอดภัยอย่างไร
- 2.5 การแบ่งรายละเอียดของงานต้องใช้ประสบการณ์และสามัญสำนึกเพื่ออธิบาย โดยละเอียดว่า “ทำอะไร”

ขั้นตอนที่ 3 ค้นหาอันตรายที่แฝงอยู่ในแต่ละขั้นตอน (Identify) ประกอบด้วย
ลักษณะการทำงานและสิ่งแวดล้อมที่อาจก่อให้เกิดอันตราย

3.1 การเฝ้าดูกิจกรรมการทำงาน

3.2 ตั้งคำถาม “ทำอะไร”

3.3 เมื่อเฝ้าดูการทำงานแล้วตั้งคำถาม “ทำไมจึงต้องทำงานด้วยวิธีนี้”

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนามาตรการป้องกันอันตรายในแต่ละขั้นตอน (Develop)
อาจเป็นมาตรการป้องกันอันตรายในระยะสั้นที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที หรือระยะยาวที่ต้องใช้เวลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาอันตรายหรืออุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในแต่ละส่วนของงานที่ทำ อันเป็นการกระทำพื้นฐานที่จะป้องกันอุบัติเหตุมิให้เกิดขึ้น

3.5 ประโยชน์ของการวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัย

การวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัยมีประโยชน์ต่อการดำเนินงานด้านความปลอดภัยในสถานประกอบการต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง โดยหลักการแล้ว การวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัยสามารถช่วยให้เห็นการ “ป้องกัน” มิให้เกิดปัญหา (อุบัติเหตุหรือการบาดเจ็บ) เกิดขึ้นซึ่งเป็นสิ่งที่ดีกว่าการแก้ปัญหาหลังจากที่เกิดขึ้น ประโยชน์ของการวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัย (สุรจิตร สุนทรธรรม, 2544, หน้า19-20) สรุปไว้ดังนี้

- 1) ทำให้ค้นพบอันตรายที่อาจถูกมองข้ามไปในระหว่างการออกแบบงาน การกำหนด กระบวนการผลิต และกำหนดวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องจักรที่จะนำมาใช้
- 2) ทำให้สามารถระบุได้ว่ามีอันตรายอะไรบ้างที่มีอยู่ในกระบวนการผลิตหรือในงานใดงานหนึ่งที่กำลังดำเนินการอยู่ อันตรายนี้อาจเป็นไปได้ทั้งที่เกิดจากผู้ปฏิบัติงาน สิ่งแวดล้อม และจากสภาวะการทำงานต่าง ๆ
- 3) ทำให้สามารถกำหนดได้ว่ามีปัจจัยสำคัญ ๆ อะไรบ้างที่จะต้องพิจารณาหรือกำหนดขึ้นสำหรับการทำงานใดงานหนึ่ง
- 4) ทำให้สามารถชี้หรือระบุได้ว่า มีความจำเป็นจะต้องปรับปรุงหรือตัดแปลงงานหรือกระบวนการผลิตในส่วนต่าง ๆ
- 5) ทำให้สามารถกำหนดมาตรการเฝ้าระวังที่เหมาะสม มาตรการป้องกันควบคุมที่เหมาะสมกับสภาพเป็นจริงที่ปรากฏ ระบบการบำรุงรักษาเพื่อความปลอดภัยที่เหมาะสมกับสภาพเป็นจริงที่ปรากฏ ระบบการบำรุงรักษาเพื่อความปลอดภัย
- 6) กระบวนการวิเคราะห์ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ และผลการวิเคราะห์เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ทำให้วิธีการต่าง ๆ นำไปใช้ได้จริง

7) ทำให้ลดสถิติการเกิดอุบัติเหตุและเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงานนั้น ๆ

4. อันตรายจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน

เป็นอันตรายต่อผู้ที่ต้องสัมผัสกับอันตรายจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นในสถานประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรม และการประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น ด้านธุรกิจ การบริการ การทำเหมืองแร่ การขนส่ง เป็นต้น ซึ่ง วิทยา อยู่สุข (2544, หน้า 28) กล่าวว่า ผู้ประกอบอาชีพทุกคนมักประสบอันตรายจากสภาพการทำงานหรือจากสภาพแวดล้อมในการทำงานหลายชนิด โดยทั่วไปแบ่งเป็นกลุ่มได้ 4 ชนิด ดังนี้

4.1 อันตรายจากสภาพแวดล้อมทางเคมี (Chemical Environmental Hazards)

สารเคมีที่เป็นอันตราย หมายถึง สารเคมีที่มีลักษณะเฉพาะที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดการบาดเจ็บ ทำให้ทรัพย์สินเสียหาย เนื่องมาจากปฏิกิริยาที่เกิดขึ้น ความไม่เสถียรตัวของสารเคมีนั้น เมื่อมีการสลายตัว มีการระเบิดลุกไหม้ หรือคุณสมบัติที่ระเหยได้ การสัมผัสสารเคมีในสภาพการทำงานในสภาพแวดล้อมเกิดจากการหายใจเอาสารเคมีที่อยู่ในรูปของก๊าซพิษ ไอระเหย ควัน ผุ่นละอองเล็กเข้าไป หรืออาจเกิดจากการสัมผัสทางผิวหนัง การได้รับอันตรายมากน้อยขนาดไหน จะเกี่ยวข้องกับวิธีที่สารเคมีเข้าสู่ร่างกาย

4.2 อันตรายจากสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical Environmental Hazards)

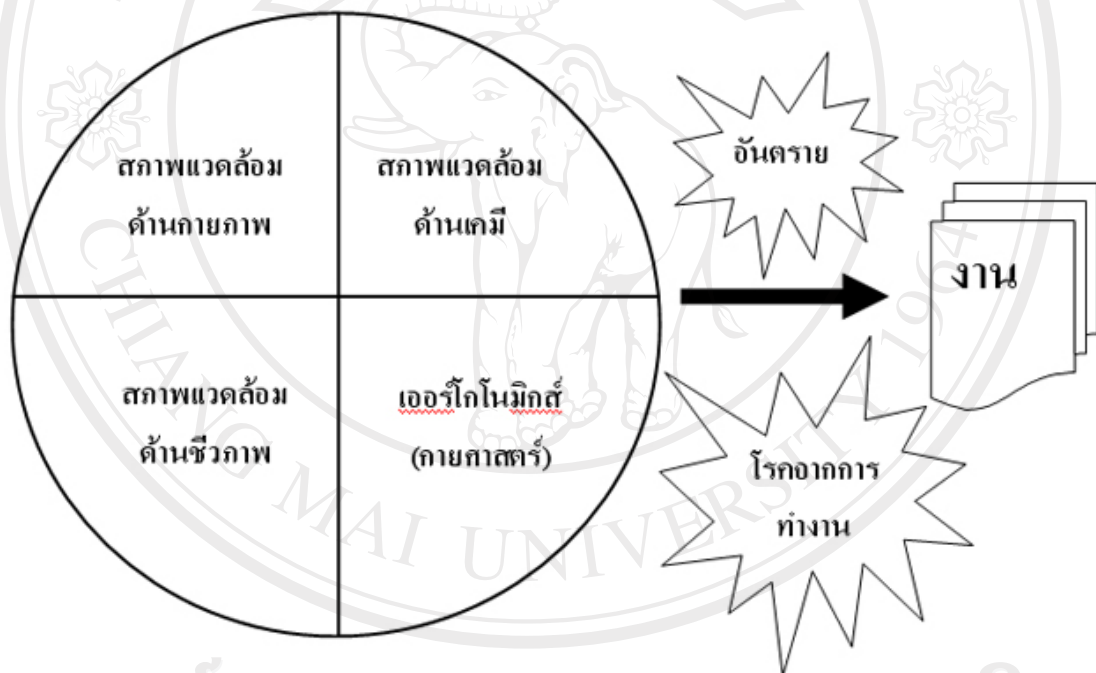
เป็นอันตรายที่ผู้ประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมได้รับตลอดระยะเวลาทำงานในแต่ละวัน อันตรายจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีความรุนแรงมาก ถ้าเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อมด้านอื่น ๆ เมื่อสัมผัสอาจจะไม่แสดงผลกับร่างกายทันทีทันใด ต้องอาศัยระยะเวลาหนึ่งจึงเกิดอาการ เกิดการสูญเสีย เกิดความเจ็บป่วย เกิดการพิการอย่างถาวร อันตรายด้านกายภาพแบ่งออกเป็นหลายชนิด ได้แก่ ความร้อน แสงสว่าง เสียงดัง ความสั่นสะเทือน กัมมันตภาพรังสี เป็นต้น ซึ่งจะทำให้สุขภาพและอนามัยของแรงงานเสื่อมหรือเป็นโรคได้ เช่น อันตรายที่เกิดจากการถูกของมีคม การถูกตัด การเสียดสี

4.3 อันตรายจากสภาพแวดล้อมทางชีวภาพ (Biological Environmental Hazards)

อันตรายจากสภาพแวดล้อมทางชีวภาพ หมายถึง การที่ร่างกายได้รับการติดเชื้อ จากสภาพการทำงานที่ต้องสัมผัสกับตัวเชื้อโรคต่าง ๆ ทำให้ร่างกายเกิดการเจ็บป่วยขึ้น การเจ็บป่วยถือเป็นการเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพ ได้แก่ เชื้อแบคทีเรีย เชื้อไวรัส เชื้อโรคติดต่อ โรคติดเชื้ออันตรายทั้งหลาย จุลชีพเหล่านี้เข้าสู่ร่างกายโดยทางปาก ทางเดินหายใจ หรือจากการสัมผัสกับน้ำเหลือง

4.4 เออร์โกโนมิกส์หรือกายศาสตร์ (Ergonomics)

วิทยา อยู่สุข (2544, หน้า 88) กล่าวว่า เออร์โกโนมิกส์หรือกายศาสตร์ (Ergonomics) หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นแนวคิดเพื่อที่จะปรับปรุงให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ทำงานมีสุขภาพอนามัยที่ดี อันตรายทางด้านเออร์โกโนมิกส์ เป็นอันตรายที่เกิดจากการทำงานในท่าทางที่ผิดปกติ การทำงานท่าทางที่ผิดธรรมชาติ การทำงานที่ซ้ำซาก การทำงานที่ทำให้กล้ามเนื้อใช้งานหนักเกินไป ทำให้เกิดการเมื่อยล้า การนั่ง เดินผิดธรรมชาติ เก้าอี้ที่นั่งออกแบบไม่ถูกต้อง เวลาทำงานเคลื่อนไหวร่างกายมากเกินไป มือ เท้าต้องขยับตลอดเวลา ผลการทำงานดังกล่าวทำให้เกิดการบาดเจ็บของกล้ามเนื้อการเจ็บป่วย การเมื่อยล้า ประสิทธิภาพการทำงานลดลง

ภาพ 2 จากสภาพแวดล้อมในการทำงาน
ที่มา: วิทยา อยู่สุข (2544, หน้า 28)

นอกจากนี้อันตรายยังเกิดมาจากสาเหตุอีกหลายประการ ซึ่ง วิทยา อยู่สุข (2544, หน้า 95) อธิบายเพิ่มเติมดังนี้ อันตรายจากเครื่องจักรอุปกรณ์ (Mechanical Hazards) ในสถานประกอบการ คนต้องทำงานกับเครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับอันตราย การบาดเจ็บ การตาย มีสาเหตุมาจากเครื่องจักรอุปกรณ์ที่ชำรุด องค์ประกอบไม่สมบูรณ์ ขาดรั้วกันป้องกันอันตรายจากจุดที่เคลื่อนไหว จุดหมุน ฟันเฟืองที่ขบกัน การกระแทก สาเหตุที่กล่าวมาจะทำให้เกิดอุบัติเหตุ การบาดเจ็บได้

5. โรคอันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพ

โรคอันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพหรือโรคที่เกิดจากการทำงานหรือความเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยบุคคลเหล่านั้นกำลังปฏิบัติงานหรือสัมผัสกับงาน หรืออยู่ในสภาพบรรยากาศการทำงานที่เป็นพิษภัยจนเป็นผลให้เกิดความผิดปกติของร่างกายหรือเกิดโรคขึ้น (ณรงค์ ณ เชียงใหม่, 2525, หน้า 18) ในการประกอบอาชีพทอผ้าซึ่งในแต่ละขั้นตอนต้องเผชิญกับฝุ่น ฝุ่นละอองเส้นฝ้าย และสารเคมีในการย้อมที่ใช้ในกระบวนการผลิต ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพดังนี้

1) ฝุ่นละอองที่ทำให้เกิดโรคปอด (Dust Disease of Lung)

วิทยา อยู่สุข (2544, หน้า 36) ให้ความหมายว่า ฝุ่นละออง หมายถึง อนุภาคของแข็งของเหลวขนาดเล็กที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางระหว่าง 0.3-100 ไมโครเมตร ที่ฟุ้งกระจายในบรรยากาศ ฝุ่นละอองที่ฟุ้งกระจายได้นานเรียกว่าอนุภาคแขวนลอย ฝุ่นละอองที่มีขนาดเล็กกว่า 10 ไมโครเมตรสามารถผ่านเข้าสู่ร่างกายทางระบบหายใจ เข้าสู่ถุงลมคอกหอย สำหรับฝุ่นละอองหรืออนุภาคที่มีขนาดระหว่าง 0.1-6.0 ไมโครเมตร จะสามารถเข้าไปกับลมหายใจถึงถุงลมปอดได้

ฝุ่นละอองในบรรยากาศถ้าหายใจเข้าไปแล้วจะมีผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจโดยตรง ซึ่งจะมีผลหรือแสดงอาการออกมาเล็กน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเข้มข้น ขนาดรูปร่าง ส่วนประกอบทางเคมี คุณสมบัติด้านเคมี ทางด้านกายภาพ โรคที่เกิดขึ้นจะเรียกชื่อตามชนิดของฝุ่นที่ทำให้เกิดโรคดังนี้

โรคบิสซิโนซิส (Byssinosis) โรคบิสซิโนซิสหรือโรคปอดฝุ่นฝ้าย เป็นโรคปอดชนิดที่เรื้อรังที่เกิดจากการหายใจเอาฝุ่นฝ้ายปริมาณมากเข้าไปในปอด ซึ่งปฏิกิริยาที่ฝุ่นฝ้าย ซึ่งทำอันตรายต่อปอดนั้น เนื่องจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน เช่น พิษภัยของเชื้อจุลินทรีย์บางอย่างที่ติดเข้าไปกับฝุ่นฝ้ายที่หายใจเข้าไป หรือเกิดจากการที่เส้นใยของฝุ่นฝ้ายทำให้เกิดการระคายเคืองต่อเนื้อเยื่อปอด ประการสุดท้ายคือ เส้นใยของฝุ่นฝ้ายทำให้เกิดเป็นการแพ้ อาการของโรคจะแสดงออกมาภายหลังจากที่ต้องสัมผัสกับฝุ่นฝ้ายเป็นเวลานานหลายปีจนกระทั่งเป็นโรคอย่างถาวร คือ เป็นหลอดลมอักเสบทำให้คนไข้มีอาการเรื้อรัง อาการแน่นหน้าอก หายใจลำบาก โรคนี้ไม่อาจวินิจฉัยด้วยผลทางเอ็กซเรย์ อาการของผู้ป่วยสุดท้ายคือ หลอดลมอักเสบเรื้อรัง หอบ ถุงลมโป่งพอง

2) อันตรายจากสิ่งแวดล้อมทางเคมี สารเคมีที่เป็นพิษสามารถเข้าสู่ร่างกายได้ 4 ทาง คือ

2.1) ทางจมูก มักเกิดจากสารเคมีที่อยู่ในรูปของก๊าซ ไอ ฝุ่น คิวน์ มิสต์ (Mists) และฟุ้ง เข้าสู่ร่างกายโดยการหายใจเข้าไป

2.2) ทางผิวหนังสารเคมีบางชนิดสามารถซึมผ่านผิวหนังปกติได้ บางชนิดสามารถซึมเข้าสู่ร่างกายทางบาดแผลหรือรอยถลอก

2.3) ทางปาก สารเคมีเข้าสู่ร่างกายทางปากโดยไม่เจตนา เช่น มือเปื้อนสารเคมีแล้วหยิบจับอาหาร หรือขนมรับประทาน หรือสารเคมีฟุ้งกระจายลอยไปติดริมฝีปากในขณะปฏิบัติงาน

2.4) ผ่านทางรกจากแม่สู่ลูก โดยที่เด็กทารกจะรับสารอาหารจากแม่โดยผ่านทางรก เมื่อแม่ได้รับสารเคมี ย่อมมีผลให้ลูกได้รับสารเคมีดังกล่าว

นอกจากนี้วิชา อยู่สุข (2544, หน้า 40) เพิ่มเติมว่าอันตรายของสารเคมี แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ

1) อันตรายของก๊าซและไอ

- 1.1) สารที่ทำให้หมดสติ เช่น ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ในโตรเจน
- 1.2) สารที่ทำให้เกิดระคายเคือง เช่น แอมโมเนีย ฟอรัมาลดีไฮด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ในโตรเจนออกไซด์

- 1.3) สารที่เป็นพิษต่อระบบร่างกาย เช่น เบนซีน คาร์บอนเตตระครอไรด์
- 1.4) สารก่อมะเร็ง เช่น เบนซีน นิกเกิลคาร์บอนิล

2) อันตรายของอนุภาค

- 2.1) ฝุ่นหรือฟุ้งที่เป็นพิษ เช่น ตะกั่ว แมงกานีส แคดเมียม
- 2.2) ฝุ่นที่ทำให้เกิดโรคปอดฝุ่น เช่น ฝุ่นใยหิน ฝุ่นหิน ถ่านหิน
- 2.3) ฝุ่นสารก่อมะเร็ง เช่น ฝุ่นใยหิน โครเมตส์ ยูเรเนียม
- 2.4) ละอองพิษ เช่น กรดโครมิก และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

3. อันตรายของสารเคมีที่เป็นของเหลวต่าง ๆ

สารตัวทำละลายต่าง ๆ รวมถึงน้ำมันเชื้อเพลิง ยางสน แอลกอฮอล์ และสารสังเคราะห์บางชนิด เมื่อได้รับเข้าสู่ร่างกายจะทำให้เกิดปัญหา ต่อระบบส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมากมาย เช่น อาจเป็นอันตรายต่อดับและกระบบประสาทส่วนกลาง

แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของเกษราวัลย์ นิลวรังกุล และคนอื่น ๆ (www.nidambe11.net) เรื่องทอผ้า OTOP ใฝ่งาน แต่สุขภาพทรุด ที่พบว่าจีน นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการทอผ้า มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ประชาชนบางส่วนขยันทอผ้า มีเวลาพักผ่อนน้อยลง และไม่มีเวลาพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน และผู้สูงอายุบางคนไม่ได้ไปวัด เกิดอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นจากสภาวะการใช้ย้อมผ้า ทำให้เกิดอาการต่าง ๆ ขณะย้อม เช่น อาการ

คอแห้ง ใบบ่อย น้ำตาไหล แสบตา และตาบวม เวลาบ้วนน้ำลายมีสีติดออกมาด้วย มือเท้าแตก ขอบเล็บกร่อนเพราะโดนน้ำสีย้อม เวียนศีรษะจากกลิ่นสีย้อม

การทอผ้าพื้นบ้าน และประวัติความเป็นมาของกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวง

การทอผ้าพื้นบ้าน

ผ้าเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมประจำชาติ และความคิดสร้างสรรค์ของคนในชาติ คนไทยรู้จักการทอผ้าตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2544) กล่าวได้ว่า ผ้าทอพื้นบ้านมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และอาชีพ ของชาวชนบทตั้งแต่บรรพบุรุษที่มี การถ่ายทอดกันมายาวนานถึงปัจจุบัน จากการตรวจสอบเอกสาร มีสาระที่สำคัญแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อคือ ประวัติความเป็นมาของทอผ้า ประเภทและลักษณะ ผ้าทอผ้าพื้นบ้าน ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของการทอผ้าพื้นบ้าน

ผ้าเป็นปัจจัยสำคัญในการครองชีพ มีการพัฒนากระบวนการผลิต และคุณภาพ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้อยู่เสมอ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในประเทศไทยนั้น ตั้งแต่โบราณเห็นว่าผ้าพื้นเมือง เป็นผ้าประเภทหนึ่งที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้ประดิษฐ์คิดสร้างขึ้น ใช้ในชีวิตประจำวันของตน เป็นผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ที่ต่างไปจากผ้าที่ผลิตขึ้นในราชสำนัก ซึ่งจะมี ความประณีตงดงามเป็นพิเศษตามฐานะของผู้ใช้ ชนชั้นสูงนิยมใช้ผ้าที่สั่งเข้ามาจากต่างประเทศ เป็นส่วนใหญ่ เพราะถือว่าเป็นผ้าเนื้อดี มีคุณภาพ สวยงาม ด้วยลักษณะทางสังคมดังกล่าว จะเห็นว่าการใช้ผ้าแพรพรรณ หรือการผลิตผ้าของไทย แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ ผ้าประเภทที่ใช้ใน ร้วบ้าน ในวังสำหรับชนชั้นสูงประเภทหนึ่ง กับผ้าสำหรับประชาชนหรือไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ซึ่งผู้ใช้ หรือผู้อยู่ในท้องถิ่นใกล้เคียงเป็นผู้ผลิตขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนกัน ผ้าที่มีกรรมวิธี รูปแบบ และการเลือกใช้ วัตถุดิบที่แตกต่างกัน ผ้าประเภทนี้คือ ผ้าพื้นเมือง (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2531, หน้า 34)

จากการศึกษานี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะผ้าฝ้ายทอมือในอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ดังที่ พจน์ ดำริชยมงคล (2546, หน้า 37) กล่าวว่า ผ้าฝ้ายทอมือของอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนเป็นงาน หัตถกรรมที่ได้รับการยอมรับในความมีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและตลาด ต่างประเทศ การทอผ้าฝ้ายคนเมืองชาวองเรียกว่า “การดำหูก” เป็นวิถีที่บรรพบุรุษปู่ย่าตายาย ถ่ายทอดให้คนรุ่นปัจจุบัน และมุ่งหวังให้มีการถ่ายทอดเช่นนี้ไปยังบุคคลเยาวชนรุ่นใหม่

ด้านประไพ ทองเชิญ สมยศ สุภาพรเหมินทร์ และสันติพงศ์ ธรรมธำรง (2546, หน้า 8) กล่าวว่า ผ้าทอพื้นบ้านคือ ผ้าที่ชนพื้นบ้านทอขึ้นมาเองตามวิถีวัฒนธรรมของชนกลุ่มนั้น ๆ ตามศักยภาพและทักษะของแต่ละคน มีรายละเอียดเป็นของตัวเองอย่างอิสระ ใช้ฝ้ายหรือไหมพื้นบ้าน เงินมือ สาวมือ ฟอกย้อมโดยใช้วัตถุดิบท้องถิ่น เป็นกระบวนการตามภูมิปัญญาเฉพาะถิ่นทำให้เกิดเป็น “ผ้าพื้น” ที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนชัดเจน

สรุป ผ้าทอพื้นบ้าน จัดเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชนพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดในรูปแบบพ่อแม่พาทำกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีความเกี่ยวข้องกับวิถีการทำอยู่ทำกินแบบพึ่งพาตนเอง วิถีชีวิตพื้นบ้านจึงมั่นคงด้วย มีภูมิปัญญาสร้างสรรค์ปัจจัย 4 ฐานหลักของชีวิต ที่ตั้งสมและสืบทอดมาเป็นองค์รวมความรู้ท้องถิ่นที่หลากหลาย มีทั้งภาษา สื่อสาร อาหาร การกินการอยู่ การแต่งกาย และการรักษาโรค เกิดเป็นวิถีวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่นอย่างมีเอกลักษณ์เป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเป็นชุมชน ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ได้ชัดเจนก่อนวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ดังเช่น ผ้าซิ่นหมีโฮลสำหรับผู้หญิง ผ้าโสร่งลายตารางสำหรับผู้ชาย ซึ่งมีสีหลัก 3 สี คือ สีแดงครั้ง สีเหลืองจากแะ สีเขียวจากคราม ทับแะ ใครได้เห็นก็รู้กันว่าเป็นผ้าพื้นบ้านของชาวไทยเขมร จังหวัดสุรินทร์ เขตอีสานใต้ ซึ่งได้ สืบทอดภูมิปัญญาการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมพันธุ์พื้นบ้าน สรุปได้ว่า ผ้าทอพื้นบ้าน จึงเป็นผืนผ้าที่มีเรื่องราวหลากหลายที่ทอขึ้นมาใช้งานตามความจำเป็น ตามวิถีวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่น ทำให้ผืนผ้าแต่ละผืนมีทั้งเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์เฉพาะที่ชัดเจน สามารถบอกได้ว่า เป็นผืนผ้ามาจากท้องถิ่นไหน คนทอทำอาชีพอะไร และใครคือผู้ทอ เหล่านี้คือ ความเป็นผ้าพื้นบ้านที่แท้จริง

ความหมายของผ้าฝ้ายทอมือ

สำหรับผ้าฝ้ายทอมือ เป็นผ้าที่ผลิตจากฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งมีอยู่ 2 พันธุ์ คือ ฝ้ายสีขาว และฝ้ายสีดุนหรือสีเนื้อ ซึ่งเป็นฝ้ายที่มีคุณลักษณะพิเศษ คือ มีเส้นใยเหนียวนุ่ม โดยเฉพาะฝ้ายสีดุนนั้นมีสีธรรมชาติทั้งดงาม ผ้าฝ้ายทอมือนั้นนอกจากใช้สีธรรมชาติแล้วยังนิยมใช้สีย้อมหรือสีเคมี เส้นใยด้วยสีธรรมชาติตามวิธีการย้อมแผนโบราณโดยใช้สีที่ได้จากต้นไม้และสมุนไพรต่าง ๆ ซึ่งจะได้ผ้าที่มีสีประสานกลมกลืนกันอย่างนุ่มนวล ไม่ดูฉูดฉาดเหมือนผ้าที่ย้อมด้วยสียูทียาสาสตร์ ผ้าฝ้ายทอมือมีทั้งทอเป็นผ้าพื้น คือผ้าที่มีสีเดียว อาจเป็นสีเดิมของฝ้ายหรือสีย้อม สีเดียวแล้วทอเป็นผืนยาวติดต่อกันไปสำหรับนำไปใช้สอย เช่น ตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสวมใส่ หรือเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันมีการทอเป็นลวดลายในตัวสวยงาม (เกษราภรณ์ สมมณุษย์, 2549, หน้า 54-55)

สรุปได้ว่า ผ้าฝ้ายทอมือเป็นผ้าทอที่ทอเป็นผ้าพื้นโดยใช้ฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งเป็นฝ้ายที่มีเส้นใยนุ่มและเหนียว มีการย้อมสีโดยสีจากธรรมชาติตามวิธีการย้อมแบบโบราณ ซึ่งเป็นสีที่ได้จากต้นไม้และสมุนไพรต่าง ๆ ในการทอจะทอเป็นผืนยาวติดต่อกัน ซึ่งนำไปใช้ในการตัดเย็บสวมใส่หรือเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ

ประเภทและลักษณะการทอผ้าพื้นบ้าน

จากความเป็นมาของผ้าพื้นเมืองของไทย การทอผ้าพื้นเมืองนั้นเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่แตกต่างแต่ละท้องถิ่นของตน และเกิดกระบวนการสั่งสมทางภูมิปัญญาที่ได้จากการเรียนรู้ ทดลอง และพัฒนาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นของตนโดยสืบทอดเอกลักษณ์ และลักษณะของแต่ละท้องถิ่นนั้นไว้ เช่นเดียวกับผ้าทอทางภาคเหนือ ทั้งนี้ ทศนีย์ ศรีมงคล (อ้างใน กาญจนา เกียรติมนิรัตน์, 2546, หน้า 16) กล่าวว่าผ้าทอทางภาคเหนือที่เป็นเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะนั้นมีทั้งผ้าไหม และผ้าฝ้ายที่มีลวดลายตลอดจนสีต่าง ๆ ได้จำแนกผ้าทอพื้นเมืองทางภาคเหนือตามกรรมวิธีการผลิตได้แก่ ผ้าฝ้ายทอมือ ผ้าไหม ผ้าหม้อห้อม ผ้าจิด ผ้ามุก ผ้าลาย น้ำไหล ผ้ามัดหมี่ และผ้าจก

ทศนีย์ ศรีมงคล (อ้างใน กาญจนา เกียรติมนิรัตน์, 2546, หน้า 16) กล่าวว่าลักษณะการทอผ้าพื้นบ้านทางภาคเหนือ มี 3 ระดับ คือ

1. การทอเป็นโรงงานอุตสาหกรรม โดยจ้างช่างทอผ้ามาทอผ้าประจำในโรงงาน ซึ่งมีที่ทอผ้าเป็นจำนวนมาก ทั้งที่พื้นบ้านและที่กระตึก มีอยู่มากในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และแพร่ การทอผ้ายังคงลักษณะผ้าพื้นบ้านไว้ แต่ประยุกต์ให้เข้ากับความต้องการของตลาด
2. การผลิตนอกโรงงาน โดยโรงงานเป็นผู้ออกทุนในด้านวัสดุอุปกรณ์ให้ช่างทอผ้าพื้นบ้านนำไปทอตามบ้านของแต่ละคน ซึ่งโรงงานจะเป็นผู้กำหนดสี ลวดลายตามความต้องการ
3. การทอผ้าระดับอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยชาวบ้านดำเนินการเอง ทอเอง ขายเอง หรือรวมกลุ่มกันตั้งเป็นสหกรณ์ หรือกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง มีอยู่ทั่วไปในภาคเหนือผ้าทอในระดับนี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวง

บ้านดอนหลวง หมู่ที่ 7 ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านดง จังหวัดลำพูน เป็นหมู่บ้านดั้งเดิม โดยราษฎรสืบเชื้อสายมาจากชาวไทยยอง ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2340 ซึ่งมีภาษาพูดและวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่ชาวบ้านเรียกว่า ภาษาของ สกาทโดยทั่วไปของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ราบ มีราษฎรอาศัยอยู่หนาแน่น จำนวน 221 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 717 คน เป็นชาย 344 คน

หญิง 373 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น สวนลำไย กระจับปี่ หอมแดง เป็นหลัก มีรายได้จากการประกอบอาชีพทุกประเภทประมาณ 2,500-3,000 บาท ต่อคนต่อเดือน โดยมีอาชีพรองคือ การทอผ้า และทำผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ ซึ่งถือได้ว่าเป็นอาชีพรองของกลุ่มแม่บ้านสตรีที่สืบทอดกันมาตามประเพณี แต่คุณภาพของผลิตภัณฑ์ยังไม่ค่อยได้รับการพัฒนา เนื่องจากยังไม่มีเม็ดเงินนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตมากนัก และช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้ายังคงต้องผ่านพ่อค้าคนกลางเป็นส่วนใหญ่

กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวง เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2525 โดยมีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 10 คน ช่วงแรกเป็นการผลิตเพื่อใช้และจำหน่ายในท้องถิ่น ต่อมา มีหน่วยงานราชการ และองค์กรเอกชนได้ให้ความสำคัญและให้การสนับสนุน รวมทั้งกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ได้เข้าไปช่วยเหลือในเรื่องของการผลิต การตลาด เงินทุนหมุนเวียน การอบรมรูปแบบเทคนิคต่าง ๆ จนกลุ่มฯ เริ่มมีความเป็นอยู่เป็นปึกแผ่น มีสมาชิกเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2539 ถึง 40 คน

หลังจากที่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้เข้าไปสนับสนุนพัฒนาศักยภาพให้กับกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวงอย่างต่อเนื่อง และคัดเลือกเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม ระยะที่ 2 และให้เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดการกลุ่มเชิงธุรกิจ โดยส่งเสริมพัฒนาปรับปรุงในด้านการพัฒนาคุณภาพการผลิต เทคนิคการย้อมสีฝ้าย การพัฒนาการจัดการกลุ่ม การตลาด การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวงได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่น มีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ ผลิตภัณฑ์จากบ้านดอนหลวงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เป็นที่ยอมรับของตลาดทั้งด้านคุณภาพ และความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวงยังได้รับการคัดเลือกให้เป็นแกนนำหลักเครือข่ายกลุ่มทอผ้าของอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวง มีการแบ่งกลุ่มอาชีพหัตถกรรมออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มทอผ้าพื้น กลุ่มทอผ้าทุกอย่าง กลุ่มทอผ้าขายเป็นเมตร 2 กลุ่ม กลุ่มตัดเย็บแปรรูปทอพรหมที่นอน กลุ่มปักผ้าและถักริมน้ำ เพื่อความสะดวกในการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ โดยในแต่ละกลุ่มจะมีประธานกลุ่มย่อยเป็นผู้ดูแล และประธานกลุ่มจะเป็นผู้รับงานและแจกจ่ายให้กับสมาชิกของตน ผลการดำเนินการในปัจจุบันสามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในกลุ่มฯ และปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นถึง 106 คน โดยมีรายได้ประมาณ 4,000-5,000 บาทต่อคนต่อเดือน ประชากรในพื้นที่ทั้งเด็ก คนวัยทำงาน คนชรา มีงานทำและมีรายได้ ทำให้ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกพื้นที่ลดลง มีการกระจายรายได้ทั่วถึง เศรษฐกิจโดยรวมของหมู่บ้านดีขึ้น

ประวัติศูนย์รวมผลิตภัณฑ์เครือข่ายกลุ่มทอผ้าหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศูนย์รวมผลิตภัณฑ์เครือข่ายกลุ่มทอผ้าหัตถกรรมพื้นบ้านสร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2532 โดยได้รับงบประมาณจากกองทุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ (ก.น.ช.) ได้รับงบประมาณส่วนหนึ่งมาสร้างศาลาประชาธิปไตยในพื้นที่ของวัดดอนหลวง และได้จัดพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นศูนย์หัตถกรรม ต่อมาอาคารดังกล่าวได้ทรุดโทรมลงชาวบ้านจึงมีการประชุมปรึกษาหารือและได้สร้างอาคารศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ผ้าทอขึ้นใหม่ในที่เดิมประมาณปีพุทธศักราช 2541 ได้รับงบประมาณจากโครงการมิยาซาวา จำนวน 300,000 บาท

ซึ่งทางศูนย์มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสถานที่รวบรวมสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มเครือข่าย และเพื่อใช้เป็นสถานที่ในการฝึกอบรมสมาชิก ซึ่งเป็นอาคาร 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นบริเวณจัดจำหน่ายสินค้าของกลุ่มเครือข่าย ส่วนชั้นบนจะใช้เป็นสถานที่ในการจัดประชุมหรือการฝึกอบรมสมาชิกเกี่ยวกับการทอผ้า การย้อมสีผ้า รวมทั้งกระทั่งการออกแบบผลิตภัณฑ์

จากความสำเร็จในการก่อตั้งศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ผ้าทอดังกล่าวทำให้หมู่บ้านดอนหลวง และหมู่บ้านใกล้เคียงในตำบลแม่แรงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติสืบต่อไป จากการที่บ้านดอนหลวงมีการพัฒนาผ้าฝ้ายทอมือให้เป็นที่ยู่งักของคนทั่วไปแล้วส่งผลให้เกิดการจัดงานแต่งสี อวดลายผ้าฝ้ายดอนหลวงประจำปี

แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ต่อภาวะสุขภาพ

การรับรู้ (Perception) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ Percipere ซึ่ง Per หมายถึง ผ่าน และ Cipere หมายถึง การนำ ในพจนานุกรมของเว็บสเตอร์ (อ้างใน มนตรี คุ้มทรัพย์, 2544, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของการรับรู้ คือ การแสดงออกถึงการรับรู้ความเข้าใจ ตามความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตใจตนเอง นอกจากนี้มีนักวิชาการได้ศึกษาและให้ความหมายของการรับรู้ไว้ดังนี้

การรับรู้ภาวะสุขภาพ เพนเดอร์ กล่าวว่า การรับรู้ภาวะสุขภาพ เป็นปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับการทำนายพฤติกรรมของบุคคล เนื่องจากเป็นปัจจัยที่สำคัญมีอิทธิพลต่อการรับรู้ ความเข้าใจ และความรู้สึกนึกคิดต่อการรับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดแรงจูงใจที่จะโน้มน้าวและกระตุ้นให้บุคคลเกิดความรับผิดชอบ เอาใจใส่ในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการมีสุขภาพดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Rosenstock, 1974, p. 3, อ้างใน มนตรี คุ้มทรัพย์, 2544, หน้า 11) ที่กล่าวว่าพฤติกรรมสุขภาพของบุคคล เป็นผลมาจากแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพของบุคคล โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ

การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค หมายถึง ความคิด ความเชื่อของบุคคลที่ทราบว่า พฤติกรรมสุขภาพตามแนวทางของตน เช่น การรับประทานอาหารที่ไม่สะอาด การรับประทาน อาหารที่มีสีผสมอาหาร การเลือกรับประทานอาหารไม่ครบ 5 หมู่ มีโอกาสที่จะรับเชื้อโรคต่าง ๆ เข้าสู่ร่างกายอันเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดโรค การรับรู้ความไม่สบาย เมื่อร่างกายเจ็บป่วยหรือ การปฏิบัติตนเองในการออกกำลังกาย ทำให้ร่างกายแข็งแรงมีความปลอดภัยที่จะเกิดภาวะเชื้อโรค เข้าสู่ร่างกายได้ยาก และโอกาสที่จะเกิดภาวะแทรกซ้อนต่าง ๆ น้อยลง

การรับรู้ความรุนแรงของโรค หมายถึง การรับรู้ถึงความเจ็บป่วยเมื่อร่างกายมีบาดแผล จากอุบัติเหตุ การจัดสภาพแวดล้อมในบ้านเรือนหรือสถานที่ทำงานมีส่วนลดแหลมให้เกิดอันตราย การรับรู้ความพิการทางสมอง หรือรับรู้ความบกพร่องของส่วนต่าง ๆ ของร่างกายทำให้เกิดความ เจ็บปวดทรมานนำไปสู่ความพิการทางร่างกายและการเสียชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติต่อสุขภาพ

ทัศนคติ (Attitude) ตามความหมายของพจนานุกรมทางด้านสุขภาพ (Timreck, 1987, p. 56, อ้างใน วิไลวรรณ จงรัชต์วงศ์, 2548, หน้า 29-30) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า เป็นความโน้มเอียง ความชอบ หรือพฤติกรรมที่แสดงออกโดยตรงต่อบุคคล สถานการณ์ สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งของใด ๆ ส่วนนักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย เช่น เป็น พฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ถึงการมีทัศนคติอันเหมาะสม กับกลุ่มทางสังคมที่คนนั้นร่วมใช้ชีวิตอยู่ ขบวนการสร้างทัศนคติเกิดขึ้น หลังจากที่ทัศนคติอันใหม่ แตกต่างจากครั้งแรก ซึ่งเป็นผลมาจากความโน้มเอียง ทางด้านแรงจูงใจ และนิสัยความเคยชิน (มัญญ ตนะวัฒนา, 2536, หน้า 161) เป็นความโน้มเอียงที่จะแสดงออกว่าชอบหรือไม่ชอบต่อ สิ่งต่าง ๆ เช่น เชื้อชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ทัศนคติไม่สามารถเห็นได้โดยตรง แต่สันนิษฐานจากพฤติกรรมภายนอก โดยใช้ภาษาและไม่จำเป็นต้องใช้ภาษา

องค์ประกอบของทัศนคติ

ทัศนคติ เป็นความโน้มเอียงของบุคคลที่จะแสดงออกว่าชอบหรือไม่ชอบสิ่งต่าง ๆ และเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้โดยตรง แต่สามารถสรุปอ้างอิงจากพฤติกรรมภายนอกได้ (Anastasi, 1976, p. 25, อ้างใน วิไลวรรณ จงรัชต์วงศ์, 2548, หน้า 38) องค์ประกอบของทัศนคติ แบ่งออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความคิด (The Cognitive Component) เป็นการรับรู้ วิเคราะห์และวินิจฉัยข้อมูลที่ได้รับของสมอง ซึ่งทำให้เกิดทัศนคติโดยแสดงออกในแนวคิดที่ว่าอะไรถูกอะไรผิด

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (The Affective Component) เป็นลักษณะของอารมณ์ที่สอดคล้องกับความเชื่อและความคิดของบุคคล คือ ถ้าบุคคลมีความคิดในทางที่ดีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็จะมีความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น ๆ ทัศนคติจะแสดงออกในรูปของความรู้สึก ไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The Behavior Component) เป็นความพร้อมหรือความโน้มเอียงล่วงหน้าที่จะกระทำหรือตอบสนองอันเป็นผลมาจากความรู้สึก ซึ่งจะแสดงออกมาในรูปของการยอมรับหรือปฏิเสธ

สรุปได้ว่า ทัศนคติเป็นการแสดงความรู้สึกภายในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยปฏิกิริยาตอบสนองด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ และท่าทีของบุคคล ว่าชอบ ไม่ชอบ พอใจ หรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือคัดค้าน การสนับสนุนหรือการต่อต้านของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึก

ทฤษฎีการเกิดพฤติกรรม

ชาร์ต (Schwartz, 1975, อ้างใน อัญชลี สิงหุต, 2534, หน้า 54) ได้กล่าวเกี่ยวกับการเกิดพฤติกรรมไว้ว่าความรู้และทัศนคติก่อให้เกิดการปฏิบัติหรือพฤติกรรมใน 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่แสดงออกจะเป็นไปตามทัศนคติและความรู้ที่บุคคลนั้นมีอยู่ โดยมีทัศนคติเป็นตัวกลางระหว่างความรู้และการปฏิบัติ กล่าวคือ ทัศนคติเกิดจากความรู้ที่มีอยู่และจะแสดงออกทางการปฏิบัติ

ความรู้ (Knowledge) → ทัศนคติ (Attitude) → การปฏิบัติ (Practice)

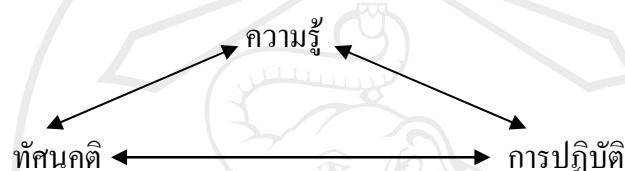
2. การปฏิบัติหรือพฤติกรรมเป็นผลร่วมกันของความรู้และทัศนคติหรือความรู้ และทัศนคติมีความสัมพันธ์กันก่อให้เกิดการปฏิบัติหรือพฤติกรรม

3. ความรู้และทัศนคติมีส่วนทำให้เกิดการปฏิบัติ โดยที่ความรู้ และทัศนคติไม่มี
ความเกี่ยวข้องกัน

4. ความรู้ก่อให้เกิดต่อการปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือความรู้ อาจก่อให้เกิด
การปฏิบัติโดยตรงหรือความรู้มีผลต่อทัศนคติแล้วทัศนคติก่อให้เกิดการปฏิบัติ

สรุปได้ว่า ความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติหรือพฤติกรรม มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน
เป็นลูกโซ่ ซึ่งอาจเกี่ยวพันกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงคาดว่าเมื่อบุคคล
มีความรู้ในด้านสุขภาพที่ดี อาจทำให้บุคคลนั้นมีทัศนคติที่ดีต่อสุขภาพ และอาจส่งผลให้มีพฤติกรรม
ด้านสุขภาพที่ดีด้วย (วิไลวรรณ จงรักภัสร์, 2548, หน้า 34-35)

แนวคิดเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของธงชัย สารกุล (2538) เรื่อง ภูมิปัญญาในการดูแล
สุขภาพตนเองชุมชนชาวเขา 6 เผ่า ที่พบว่า ชาวเขามีทักษะในการมองความผาสุกของครอบครัวและ
สังคม คือ การกินอาหารอุดมสมบูรณ์และชีวิตมีสุข ชาวเขาปลูกข้าวและดำข้าวเอง ผู้ชายล่าสัตว์ป่า
มากินเองบ้าง มีขนบธรรมเนียมประเพณี หลายอย่างที่ทำให้ทุกคนได้มีความสุข อาทิเช่น ประเพณี
ปีใหม่ เลี้ยงบ้านใหม่ หนุ่มสาวออกมาร้องเพลง เด็ก ๆ เล่นลูกข่าง และเมื่อยามเจ็บป่วยต้องรักษา
ชาวเขาเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากอำนาจภูติผีปีศาจหรือการกระทำผิดจารีตประเพณี ทำให้วิญญาณ
บรรพบุรุษไม่พอใจ วิธีการรักษาให้หายต้องทำพิธีขอมาไหว้ที่เรียกว่า “เลี้ยงผี” นอกจากนี้ชาวเขา
ยังรู้จักนำสมุนไพรมาใช้ในการรักษา ส่วนมากนำไปหรือรามาต้มดื่ม

กรอบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย
ในการทำงานทอผ้า กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านดอนหลวง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการวิจัย
ดังนี้

